

[nová] Čeština
doma
& ve světě

2 2012

Nová čeština doma a ve světě

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
2/2012

Redakce:

Vedoucí redaktorka – Mgr. Kateřina Romaševská
Výkonná redaktorka – Mgr. Katarzyna Vaculová
Členové redakce – Mgr. Adriana Filas, Mgr. Oleksandr Sukhanek,
Mgr. Maria Simeunovich-Skvortsova
Korektorky – Mgr. Barbora Klímová, Michaela Vitoslavská

Adresa redakce:

Katedra jihoslovanských a balkanistických studií FF UK
nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1
Tel. (+420) 221 619 347, E-mail: ncds@ff.cuni.cz

Objednávky vyřizuje:

Vydavatelství Filozofické fakulty UK v Praze,
náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, e-mail: books@ff.cuni.cz

Grafická úprava, obálka & sazba: Studio Lacerta (www.sazba.cz)

Obsah

Úvodní slovo	9
Recenze / Čeština očima sociolingvistiky	
Maria Simeunovich-Skvortsova Humar, Marjeta – Žagar Karer, Mojca (eds.) (2010): <i>Nacionalni jeziki v visokem šolstvu / National Languages in Higher Education</i> Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.	15
Marian Sloboda Radostný, Lukáš – Titěrová, Kristýna – Hlavničková, Petra – Moree, Dana – Nosálová, Barbora – Brychnáčová, Irena (2011): <i>Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách</i> Praha: META, o. s. – Sdružení pro příležitosti mladých migrantů.	20
Richard Vacula Svobodová, Jana et al. (2011): <i>Fenomén spisovnosti v současné české jazykové situaci</i> Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta.	26
Články / Čeština očima sociolingvistiky	
Alena Čermáková <i>Podstata, vznik a fungování normy (nejen) spisovného jazyka z pohledu vybraných teorií kvalitativní sociolingvistiky</i>	35
Gabriela Gańczarczyk <i>Co Poláky láká v české kultuře aneb Jak může výuka reálií posilovat stereotypy</i>	48

Eliška Luhanová <i>Italská komunita s Čechy a češtinou v Praze</i> (<i>Provázanost socioekonomické situace a užívání češtiny</i>)	56
Katarzyna Vaculová <i>Poláci v Praze ve vztahu k majoritnímu jazyku</i>	65
James Wilson <i>O jazykové akomodaci moravských a slezských studentů žijících v Praze</i>	77
Eliška Zaepernicková <i>Jazykový portrét aneb Vyjádření lingvistického repertoáru beze slov</i>	97
O autorech tohoto čísla	107

Poláci v Praze ve vztahu k majoritnímu jazyku

KATARZYNA VACULOVÁ

Abstrakt: Příspěvek pojednává o jazykové integraci členů polské komunity v Praze do české společnosti. V tomto kontextu je podrobován analýze vztah k majoritnímu jazyku a především otázka potřeby znalosti češtiny pro život v Čechách. Jelikož jsou polština a čeština blíže příbuzné, může totiž v tomto vztahu potenciálně fungovat pasivní bilingvismus. Nejdříve jsou prezentovány základní informace o projektu a profil výběrového souboru. Mezi demografické údaje bylo mimo tradiční ukazatele (jako pohlaví, věk, vzdělání, národnost rodičů a partnerů, státní občanství atd.) zahrnuto zapojení do sociální sítě, které nebývá v české a polské sociolingvistice běžně aplikováno. Následně autorka vychází z teorie jazykového managementu a popisuje úspěšnost jazykové integrace. Jednotlivé otázky jsou analyzovány ve vztahu k sociologickým datům a doplňovány komentáři kvalitativní povahy.

Klíčová slova: polská komunita v Praze, jazykový management, český jazyk, sociolingvistika

Abstract: This paper discusses the linguistic integration of members of the Polish community in Prague in Czech society. In this context, the relationship to the majority language is analyzed, and above all the question whether the knowledge of Czech is necessary for living in Prague. Since Polish and Czech are closely related, passive bilingualism could potentially operate in this relationship. First, the basic information about the project and the profile of the sample are presented. Among the demographic data, apart from the traditional indicators (such as gender, age, education, nationality of parents and partners, citizenship, etc.), scale of social network integration was included, which is not commonly applied in Czech and Polish sociolinguistics. The author then bases her research on the theory of language management and describes the success of language integration. Individual issues are analyzed in relation to sociological data and provided with qualitative commentaries.

Keywords: Polish community in Prague, language management, Czech language, sociolinguistics

Předkládaný příspěvek je dílčím výstupem rozsáhlejšího projektu Povaha česko-polského jazykového kontaktu v rámci polské komunity v Praze, jenž byl v roce 2011 realizován na KJBS FF UK v Praze s finanční podporou Úřadu vlády České republiky.

Jak je známo, zvládnutí majoritního jazyka je jedním ze základních předpokladů úspěšné integrace cizinců do většinové společnosti. Čeština a polština jsou však blíže příbuzné jazyky a setkáváme se dokonce s názory, že stačí trocha dobré vůle a oba mluvčí, každý s použitím svého

jazyka, se úspěšně domluví, aniž by měli jakékoliv dřívější zkušenosti s druhým jazykem (Heugen 1966: 280). V podobných případech nebývají vztah členů jazykových komunit k většinovému jazyku a otázka jejich jazykového zapojení natolik jednoznačné. Z českého prostředí se v tomto kontextu nabízí příklad slovenských mluvčích, kteří mnohdy nepocítují potřebu aktivního ovládnutí českého jazyka pro život v České republice (viz např. deklarace 10 % respondentů o nepoužívání češtiny /Sloboda 2006/ nebo otázka česko-slovenského pasivního bilingvismu /Nábělková 2008/). V předkládaném příspěvku se budeme blíže věnovat vztahu členů polské komunity v Praze ke znalosti češtiny a některým nepřímým ukazatelům míry úspěšnosti jejich integrace do českého jazykového prostředí.

1. Profil výběrového souboru

Pro účely této analýzy byly z kompletního výběrového souboru mluvčích zmiňovaného projektu¹ (více o původním vzorku viz Božbot – Kroupová v tisku) vyloučeny osoby, jež se narodily v České republice. Tento postup byl zvolen mimo jiné proto, že je pro ně čeština mateřským jazykem a otázka její výuky není zcela v jejich gesci, tudíž z hlediska problematiky, která nás zajímá, představuje tato skupina zcela odlišný případ.

Počet polských mluvčích v analyzovaném vzorku činí 83 osoby. Jedná se o jedince, kteří deklarují polskou národnost nebo mají polské občanství. Nejde tedy ve všech případech o členy menšiny dle zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů, avšak i o polské občany s přechodným nebo jiným druhem pobytu. S ohledem na výše uvedené bude dále v kontextu vzorku používán širší termín komunita, nikoliv minorita. Zároveň v analyzované skupině nenajdeme duchovní a dělníky, neboť povaha jejich pobytu v Praze se zásadním způsobem liší, tudíž by měla být předmětem samostatné oddělené analýzy. Níže jsou prezentovány základní sociologické charakteristiky této skupiny, jejichž vliv na zkoumané otázky bude následně podroben rozboru.

1.1. Pohlaví

Ve vzorku jsou více zastoupeny ženy, kterých je 52, oproti 31 mužům.

1 Původní výběrový soubor vznikl na základě kvótního výběru.

1.2. Věk

Výzkumu se mohly zúčastnit osoby starší 18 let. Nejmladší osobě, která se výzkumu zúčastnila, bylo 24 let. Ve věkové skupině 24–30 let bylo 37 respondentů, v kategorii 31–40 let 21 osob, ve skupině 41–60 let 16 jedinců a nad 60 let bylo 8 osob. Nejstaršímu respondentovi bylo 88 let.

1.3. Vzdělání

Mezi respondenty převažuje vysokoškolské vzdělání. Většina z nich ukončila magisterské (55) a bakalářské studium (10), někteří mají doktorský (4) nebo inženýrský titul (2). Převažují absolventi humanitních a společenských věd (46) oproti přírodním a matematickým vědám (25). Střední vzdělání má 11 osob, základní 1 respondentka.

1.4 Národnost rodičů

Respondenti pocházejí především z národnostně homogenních rodin, proto tuto charakteristiku v dalších analýzách nebudeme zohledňovat.

1.5. Národnost partnera

Stejný počet respondentů má českého (30) a polského (30) partnera nebo partnerku, mimo to 8 osob sdílí život s osobou jiné národnosti. V rámci kategorie „jiná národnost“ nepřevažuje žádná konkrétní. 15 osob v době šetření s nikým trvale nežilo.

1.6. Státní příslušnost

Většina osob má pouze polské občanství (71) nebo dvojí polsko-české občanství (7). Výhradně českými občany jsou 3 respondenti. 2 osoby mají dvojí polsko-americké občanství.

1.7. Délka pobytu v České republice

Kratší dobu než 5 let je v České republice 40 respondentů, z nichž 15 zde pobývá 2 roky nebo méně, 6–10 let zde žije 16 osob, 11–20 let 10 lidí, 21–66 17 respondentů.

1.8. Důvod příjezdu do České republiky

Nejvíce respondentů přijelo do České republiky kvůli partnerovi/partnerce (29) a z důvodu zaměstnání (20). Celkem 12 osob uvedlo jako motivaci k přesídlení touhu po životě v České republice, nejčastěji přímo v Praze, a 2 osoby sem přijely kvůli lásce k češtině. 7 respondentů přijelo do Prahy studovat a nevrátilo se zpět do Polska, 5 v dětství s rodiči a 8 uvedlo jiný důvod.

1.9. Plány do budoucna

Většina členů polské komunity deklarovala, že se už nikdy neplánuje stěhovat z České republiky (41). Do vlasti se chce vrátit 7 osob, usídlit se někde jinde 3 lidé a 32 respondentů nebylo schopno na tuto otázku s jistotou odpovědět.

1.10. Zapojení do české sociální sítě

Používání tohoto ukazatele aplikovala do sociolingvistiky Milroyová a jde o zohlednění vlivu individuálních sociálních prvků v rámci dané komunity na jazykové chování jejích členů oproti nahlížení na tyto jevy z pohledu celé sociální skupiny (Milroy 1987: 135), jak tomu bývá např. v labovovské sociolingvistice (viz také Milroy – Gordon 2003: 116–134). Pro účely sociolingvistických výzkumů v českém jazykovém prostředí není tento ukazatel příliš využíván. Dle mého vědomí jej zde mimo tento výzkum aplikoval pouze Wilson při popisu jazykového chování moravských mluvčích v Praze (2010: 78–90).

V rámci tohoto ukazatele byly zohledněny takové činitele jako důvod pobytu v ČR, národnost rodičů, partnera, nejbližších přátel a spolubydlíčích, státní občanství, otázka udržování kontaktů s polskou rodinou a kamarády a frekvence návštěv Polska, zapojení do kulturního života polské komunity. Odpovědi na otázky byly následně bodovány. Pro ukázkou uvádíme způsob skórování pro národnost kamarádů: 4 – jen česká; 3 – převážně česká; 2 – půl na půl polská a česká; 1 – převážně polská; 0 – jen polská nebo jiná, příp. nemám spolubydlíci/ho.² Výsledná škála zapojení do české sociální sítě byla 0–34, přičemž nulový výsledek znamenal nejnižší zapojení. Respondenti na ní dosáhli nízkých hodnot, nikdo totiž nepřesáhl ani poloviční hranici. Zároveň celkem 28 osob získalo skóre do 5 bodů. Znamená to, že jsou málo zapojeni do české sociální sítě.

Stručně řečeno, respondenti představují skupinu vzdělaných osob v produktivním věku, převážně bez českého občanství a s nízkým zapojením do české sociální sítě a žijí v Praze déle než půl roku. Předkládané výsledky můžou být s jistotou zobecňovány pouze na osoby odpovídající tomuto profilu.

Výzkum byl realizován pomocí dotazníkového šetření. Proto, než přejdeme k analýze, je třeba zdůraznit, že veškeré získané informace mají ryze deklarativní charakter a vyžadovaly by si ověření prostřednictvím prozkoumání konkrétních jazykových situací.

2 Problematika zapojení do sociální sítě je příliš rozsáhlá, než aby mohla být podrobněji popsána v rámci tohoto příspěvku, a bude předmětem samostatné studie.

2. Znalost českého jazyka

Pro tuto otázku je v první řadě podstatné, zda členové polské komunity v Praze vůbec pociťují potřebu zvládnutí češtiny. Této tematiky se okrajově dotýká již zmiňovaný příspěvek, v němž jsou prezentovány některé předběžné výstupy tohoto výzkumu pro celý vzorek mluvčích. Bylo prokázáno, že Poláci deklarují nezbytnost znalosti českého jazyka pro život v České republice, často se učí česky v kurzech a formálně ověřují svou jazykovou úroveň. Většina z nich totiž složila oficiální zkoušku z češtiny, např. zkoušku v jazykové škole, maturitní zkoušku, bakalářskou či magisterskou státní zkoušku atd., anebo plánuje složení takové zkoušky (Boľbot – Kroupová v tisku). Ve zde analyzovaném zúženém vzorku zůstávají tyto tendence pochopitelně zachovány. Podle 93 % respondentů by Polák bydlící v České republice měl rozhodně nebo spíše umět česky. Přitom tyto názory nekorelují s žádným ze zjišťovaných sociologických ukazatelů. Svě odpovědi mluvčí odůvodňovali téměř výlučně praktickými komunikačními argumenty anebo zdůrazňovali, že znalost českého jazyka usnadňuje život. Jen někteří vnímali výuku češtiny jako projev úcty k majoritě nebo příležitost naučit se další cizí jazyk.

Na otázku, zda umí česky, odpověděla záporně pouze jedna osoba. 9 osob uvedlo zároveň češtinu i polštinu jako jazyky, které ovládají nejlépe, 4 osoby deklarují, že nejlépe ovládají češtinu, tedy lépe než polštinu. Byla odhalena závislost těchto deklarácí jazykových znalostí na řadě sociolingvistických parametrů. Nejvyšší korelace byla zaznamenána mezi těmito tvrzeními a statní příslušností respondenta ($r = 0,7$).³ Osoby s lepší znalostí českého jazyka než polštiny mají české nebo dvojí česko-polské občanství. Tyto odpovědi korelují rovněž středně silně s věkem mluvčích a délkou jejich pobytu v České republice a slabě také s pohlavím, zapojením do české sociální sítě a vzděláním. Muži nejčastěji uváděli, že umí nejlépe polsky, pouze jeden z nich uvedl polštinu a češtinu. Osoby s vysokoškolským vzděláním častěji deklarovaly znalost dvou jazyků. Výjimku tvoří respondenti s titulem doktora, kteří za nejlépe ovládaný jazyk označili výlučně polštinu.

Současně 39 z 83 zkoumaných osob vlastní oficiální potvrzení svých jazykových znalostí nebo by chtělo v budoucnu složit zkoušku z češtiny. Poněkud častěji podstupují jazykové zkoušky ženy než muži (nízká korelace).

3 Veškeré prezentované korelace jsou statisticky významné na hladině $p < 0,05$. Jejich hodnocení uvádíme v souladu s Volínem (2007: 190).

Z pohledu polských mluvčích je tedy nepochybné, že neznalost češtiny by negativně ovlivnila jejich existenci v českém jazykovém prostředí, z čehož lze odvozovat, že vzájemná srozumitelnost obou jazyků není samozřejmostí. Tímto může být motivována i jejich snaha o ověřování úrovně češtiny. Mimoto se tento trend projevil i v rámci odpovědí na otázku, v jakých situacích by jednoznačně dali přednost češtině před polštinou a obráceně:⁴ celkem 15 osob explicitně vyjádřilo, že nepoužívá dvojjazyčné dorozumívání. 13 osob totiž deklarovalo, že volí mezi oběma jazyky v závislosti na národnosti mluvčího a 2 osoby, že jejich volba záleží na stáť, ve kterém se nacházejí. Výše popsání zjištění dokazují, že se jazyková situace polské komunity liší od případu komunity slovenské a že v česko-polské komunikaci není běžný pasivní bilingvismus.

3. Úspěšnost integrace

Zdařilost jazykové integrace lze zkoumat různými způsoby. S ohledem na charakter metody zvolené pro realizaci našeho výzkumu jsme jeho prostřednictvím získali pouze nepřímé ukazatele úspěšnosti našich respondentů.⁵ Při volbě takových indikátorů lze vycházet z teorie jazykového managementu a tvrzení, že gramatické a jiné chyby v promluvěch nemusí být jednoznačně hodnoceny negativně a můžeme se setkat i s opačnou reakcí (Neustupný 2002: 435). Managementový proces se skládá z pěti fází: vzniku odchylky, registrace odchylky, jejího hodnocení, volby plánu nápravy a jeho implementace (tamtéž: 436). Podle tohoto schématu je prováděna i následující analýza.

3.1. Vznik a registrace odchylky

V první řadě je brána v potaz zpětná vazba, již členové polské komunity v Praze získávají od příslušníků majoritní společnosti v reakci na své vyjadřování v češtině. Proto byla respondentům položena otázka, zda u nich Češi poznávají, že nejsou Čechy⁶. Získané odpovědi mimo jiné napovídají, nakolik jsou respondenti úspěšnější v běžné komunikaci s představiteli většinové společnosti, tzn. zda odchylka od normy vzniká a je zaznamenána.

4 Tato otázka jinak není přímo předmětem předkládané analýzy.

5 Je nutné podotknout, že úspěšnost integrace polských mluvčích do českého jazykového prostředí nebyla předmětem zmiňovaného výzkumu. Níže analyzované otázky byly zařazeny do dotazníku kvůli výzkumu jazykové kompetence.

6 V souladu s respondentovými interpretacemi této otázky je zde o Čechích pojednááno jako o obyvatelích Čech. Viz také poznámka č. 8.

Pokud je odhalen jejich nečeský původ, znamená to, že v této komunikaci z jazykového hlediska neuspěli.⁷ Respondentům byla nabídnuta škála ano – spíše ano – nevím – spíše ne – ne, do které měli svou odpověď umístit. 62 % osob uvedlo, že Češi poznávají, že pocházejí odjinud, 11 %, že spíše ano. 16 % deklarovalo, že tomu tak spíše není. Pouze 6 % zvolilo odpověď „ne“. Ostatní osoby buď nevěděly nebo neodpověděly na tuto otázku. Byla prokázána (nízká) korelace mezi touto problematikou a sociologickým pozadím. Respondenti více zapojení do českého prostředí jsou méně často identifikováni jako nečeši. Podobně je tomu u humanitně vzdělaných mluvčích.

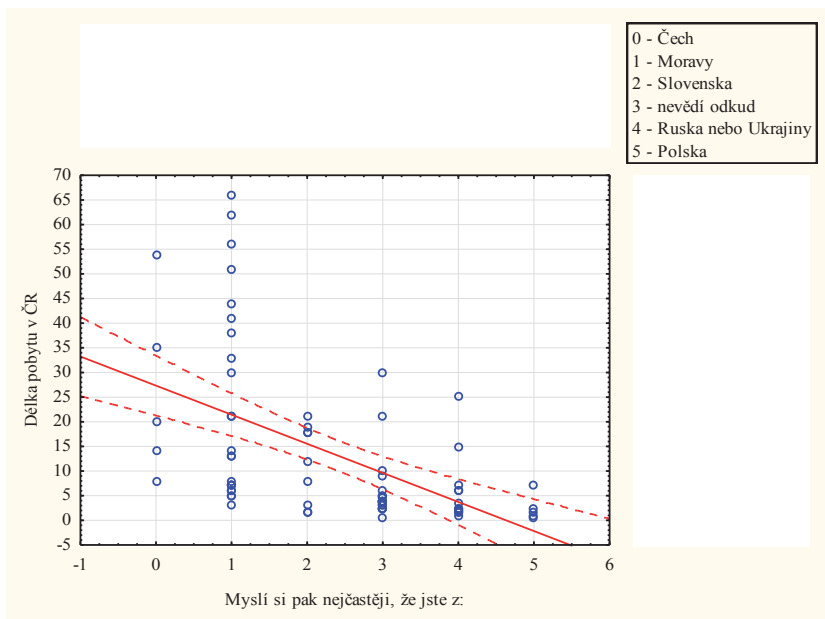
Osobám, které jsou nebo bývají identifikovány jako cizí mluvčí, byla následně položena doplňující otázka, jaký původ je jim na tomto základě nejčastěji přisuzován. Zde byla odpověď ponechána zcela na respondentovi. Ukázalo se však, že se odpovědi opakují a tvoří následujících pět kategorií: z Moravy⁸, Slovenska, Polska, východu (Ruska nebo Ukrajiny) nebo nevědí. Nejčastěji se čeští mluvčí domnívají, že jsou naši respondenti z Moravy (28 % odpovědí), ve čtvrtině případů nevědí, odkud jsou, 16 % respondentů je považováno za cizince z východu, 11 % ze Slovenska a pouze v 6 % případů z Polska. Ostatní dotazovaní neodpověděli.

Bylo nalezeno spojení mezi délkou pobytu v Čechách a tipovaným původem mluvčích. Pro přehlednost byla tato korelace znázorněna na níže uvedeném grafu.

Vlevo na ose y je znázorněna délka pobytu, zatímco na ose x je vidět tipovaný původ mluvčího. Ten je přitom vyjádřen číslicemi 0 až 5. Tato škála má za účel stupňovat vzdálenost předpokládaného jazykového původu. Nulová hodnota byla přidělena mluvčím, kteří nebyli identifikováni jako cizí. Jedničkou byl označen moravský původ jako nejbližší „českému“ a dvojkou podle stejného pravidla původ slovenský. Pod trojku byly zahrnuty osoby, u nichž mluvčí češtiny nejsou schopni blíže identifikovat, odkud pochází. Vycházíme tedy z předpokladu, že se jedná o míšení různých

7 Nemusí to však automaticky znamenat celkové selhání komunikace a mluvčí přes jazykové nedokonalosti může dosáhnout cíle, který sleduje, např. vyřešit administrativní problém nebo nakoupit.

8 V tomto příspěvku rozlišujeme Čechy a Moravy ve smyslu obyvatel Čech, respektive Moravy. Pro tuto diferenciaci jsem se rozhodla proto, že se jedná o výzkum polské komunity v Praze, kde je u mluvčích s moravskými jazykovými rysy mnohdy rozeznáván jejich nestře-dočeský původ, čehož důkazem je i skutečnost, že takto tuto problematiku interpretovali i respondenti a u analyzované otázky poukazovali na to, že je Češi často označují za osoby moravského původu. Do kategorie „z Moravy“ byla rovněž zařazena odpověď „z Ostravy“, a to proto, že mluvčí velmi často uváděli, že jsou označováni za mluvčí „z Moravy nebo z Ostravy“.

Graf 1: Závislost tipovaného původu na délce pobytu v České republice - korelační graf

jazykových jevů, které jsou z pohledu českých mluvčích typické pro různé slovanské jazyky, a proto nedokážou takového jedince jednoznačně zařadit. Jako čtvrtý je uveden původ z Ukrajiny nebo z Ruska a jako páté zařazení mluvčího do polského prostředí. Nikoliv proto, že by polština byla češtině nejvzdálenější, avšak tyto osoby mluvily nejhůř česky a snažily se většinou dorozumívat spíše polsky a jejich původ byl pak jednoduše rozeznatelný. Mluvčí, kteří na otázku neodpověděli, byli vyloučeni z analýzy.

Z výkresu je patrné, že všichni mluvčí, kteří žijí v České republice déle než 30 let, jsou považováni většinou společností za Čechy nebo Moravy. Současně mluvčí s pobytem v České republice delším než sedm let nebývají označováni za polské mluvčí a nikdo, kdo zde pobývá kratší dobu než osm let, za českého mluvčího. Osoby s pobytem kratším sedmi let jsou také často zaměňovány za východoslovanské mluvčí. Popisovanou tendenci dokazuje rovněž skutečnost, že některým mluvčím, kteří deklarovali, že jsou dnes považováni za Čechy nebo Moravy, býval v minulosti přisuzován východoslovanský a následně slovenský původ. Podobně tomu mimochodem bylo s vývojem hodnocení autorčinných projevů v češtině.

Méně často byli jako cizí identifikováni rovněž respondenti s vysokým skóre zapojeni do české sociální sítě (středně silná korelace). Za Poláky nebo mluvčí některého z východoslovanských jazyků nebyli považováni mluvčí se skóre vyšším než 9. Zároveň až na jednu výjimku bývají všichni mluvčí s výsledkem vyšším než 11 označováni za Čechy nebo Moravany. Byla nalezena rovněž nízká korelace s národností partnera. Jazykové projevy osob sdílejících život s českým partnerem bývají nejčastěji považovány za moravské. Podobné tendence byly nalezeny rovněž v otázce věku a státní příslušnosti. Starší osoby s českým občanstvím byly méně často identifikovány jako cizí. Rovněž mluvčí, kteří uvedli češtinu nebo češtinu spolu s polštinou jako jazyky, které umějí nejlépe, a také ti, jejichž znalost českého jazyka byla oficiálně potvrzena, byli častěji ztotožňováni s Čechy nebo Moravany.

Následně měli mluvčí odpovědět, zda vědí, na základě čeho je u nich cizí původ rozeznáván. Poměrně překvapující je, že celých 74 % osob poukázalo na některý konkrétní jazykový rys, ve kterém chybují. Nejčastěji se objevoval cizí přízvuk, chyby v kvantitě, výslovnost /h/ a /x/, špatný slovosled, skloňování, záměna rodu atp. Toto zjištění dokazuje, že mluvčí skutečně své odchylky od normy registrují a uvažují o nich.

Zároveň je třeba mít na paměti, že jde o otázku velmi subjektivního rázu, a to jak na straně hodnotících Čechů, tak hodnoceného polského respondenta, který zde pouze deklaruje, jak bývá většinou klasifikován, přičemž si nemusí všechny hodnotící situace pamatovat anebo může vyjadřovat svá přání, nikoliv skutečný stav věcí. Z tohoto důvodu a také proto, že je nabývání jazyka velice individuální otázkou, prokazují naše výsledky poměrně veliký rozptyl, avšak obecnější tendence jsou zde patrné.

3.2. Hodnocení odchylky

Na závěr byl respondentům položen dotaz ohledně přijímání jejich ústního vyjadřování v českém jazyce členy majoritní společnosti. Ukazuje se, že se naši dotazovaní setkávají v tomto ohledu s pozitivním přijetím. Až 68 % z nich totiž odpovědělo, že Češi reagují na jejich češtinu velmi nebo spíše pozitivně. S neutrální odezvou se setkává 23 % respondentů. Ostatní buď nejsou identifikováni jako cizinci, a proto jim tato otázka nebyla položena, anebo na ni neodpověděli. Nikdo neměl zkušenost s negativními ohlasy.

Na tuto problematiku je rovněž zajímavé podívat se z hlediska obecného postoje české společnosti k cizincům. Podle Gabala (1999) rozlišuje majoritní obyvatelstvo tři kategorie cizinců žijících v České republice:

- a) kapitáloví – jsou kulturně přijatelní a jejich ekonomický přínos je větší než vyvolávané problémy, např. Američané, Němci;
- b) příbuzní – jsou kulturně či jazykově blízcí, způsobují více problémů než první skupina, avšak jejich pobyt na českém území přináší i mnoho kladů, např. Slováci, Židé;
- c) etnicky odlišní – jsou kulturně nepřijatelným zdrojem problémů, např. Vietnamci, Rusové, Ukrajinci, Romové (tamtéž, 77-78).

Autor zde nezmiňuje explicitně Poláky, avšak o jejich zařazení do této škály se pokusil Klípa (2004: 43-44), který tvrdí, že jsou umisťováni mezi druhou a třetí kategorií, přičemž se jejich vnímání zlepšuje směrem k vyššímu typu, který je i z pohledu samotných členů komunity žádanější. V této souvislosti konflikty vznikají v okamžiku, kdy jsou Poláci zaměňováni s nejnižší kategorií, a to často na základě hodnocení přízvuku nebo v reakci na polský pravopis jména (tamtéž, 43-44). Tuto tendenci dokládá rovněž popisovaný výzkum. Jak bylo zmíněno výše, někteří respondenti pozorovali vývoj vnímání své češtiny od hodnocení jako projevů východoslovanského mluvčího přes slovenský po moravský nebo český původ. Přitom tento posun vnímali mnohdy velice pozitivně a pravděpodobně proto o něm hovořili. Lze předpokládat, že vedle potvrzení jazykového pokroku mohl pro ně tento jev znamenat i povýšení v „cizinecké hierarchii“. Nasvědčovat tomu může i skutečnost, že opačné případy, tj. přisuzování východoslovanské provenience, byly hodnoceny některými z nich s nespokojeností jako neadekvátnost až nespravedlnost. Podobné situace jsou nepochybně zajímavé právě z pohledu jazykového managementu, protože nespokojenost s hodnocením odchylky může primárně vyvolávat u mluvčích snahu tento stav změnit, tedy opravit a zlepšit svou češtinu. Zároveň však absence dokladů o negativním vnímání českého jazykového projevu příslušníka minoritní komunity ze strany majoritní společnosti může naznačovat, že mluvčí nemusí být nutně motivováni tímto způsobem a mohou přistupovat k problematice postoje k nim jako k cizincům spíše jako k extralingvistické otázce.

4. Závěry

Výše uvedená základní analýza vztahu členů polské komunity v Praze k majoritnímu jazyku a úspěšnosti jejich jazykové integrace prokázala, že Poláci pocítují potřebu znalosti českého jazyka pro život v Praze, učí se jej

a skládají oficiální jazykové zkoušky ověřující tuto znalost. Oproti situaci slovenské komunity v České republice nebyla v popisovaném případě zaznamenána existence česko-polského pasivního bilingvismu. Úroveň češtiny, které dosáhli naši respondenti, jim zároveň ve většině případů nezaručuje stoprocentní jazykovou úspěšnost v češtině, definovanou jako úroveň na první pohled nerozeznatelnou od kompetence rodilého mluvčího. Nejčastěji je jim přisuzován moravský nebo východoslovenský původ. Zároveň se jazykové projevy našich dotazovaných nesetkávají s negativními reakcemi na české straně. Proto můžeme předpokládat, že přes existenci jistých nedokonalostí dosahují sledovaných komunikačních cílů. Tudíž lze konstatovat, že tato základní analýza neprokázala existenci jazykových problémů v rámci polské komunity. Z tohoto důvodu se příspěvek nezabývá dvěma posledními fázemi managementového procesu, tedy strategiemi korekce a jejich aplikací. Současně jsou deklarace o pozitivním přijetí českých projevů produkovaných členy zkoumané komunity v souladu s Neustupného tezí, citovanou v úvodu, o nejednoznačně záporném hodnocení jazykových chyb a jeho konstatováním, že pro identifikaci jazykového problému je nutné odchytky zachytit v interakcích jakožto skutečných původcích jazykových postojů (Neustupný 2002: 435). Proto jsou nezbytné další podrobnější analýzy potenciálních jazykových problémů polské komunity v Praze, zejména výzkum skutečného řečového chování.

Bibliografie:

- Boľbot, K. – Kroupová, M. (v tisku): Řečové chování polské komunity v Praze (ve výsledcích dotazníkového výzkumu), in: *Varia XXI. Zborník príspevkov z XXI. kolokvia mladých jazykovedcov*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV.
- Gabal, I. (1999): *Etnické menšiny ve střední Evropě. Konflikt nebo integrace*. Praha: G plus G.
- Haugen, E. (1966): Semicommunication: The Language Gap in Scandinavia, *Sociological Inquiry* 36, 2, s. 280–297.
- Klípa, O. (2004): *Kolektivní identita Poláků v Praze a její rozdílné varianty*. Nepublikovaná diplomová práce. Praha: ÚE FF UK.
- Milroy, L. (1987): *Language and Social Networks*. Oxford: Blackwell.
- Milroy, L. – Gordon, M. (2003): *Sociolinguistics: Method and Interpretation*. Oxford: Blackwell.
- Nábělková, M. (2008): *Slovenčina a čeština v kontakte: pokračovanie príbehu*. Bratislava, Praha: Veda.
- Neustupný, J. V. (2002): *Sociolingvistika a jazykový management*, *Sociologický časopis* 38, 4, s. 429–442.

- Sloboda, M. (2006): Užívání češtiny a slovenštiny u Slováků v ČR a jazykové postoje majority (ve výsledcích dotazníkového výzkumu), in: Nábělková, M. - Pátková, J. (eds.), *Česko-slovenská súčasnosť a česká slovakistika: Zborník prác k 10. výročiu pražskej univerzitnej slovakistiky*. Praha: UK, FF.
- Wilson, J. (2010): *Moravians in Prague. A Sociolinguistic Study of Dialect Contact in the Czech Republic*. Frankfurt am Main: Peter Lang.